

تربیتی مینیوئل

صنفي انصاف، زراعت ۽ پنج جي محافظتي ۾ عورت جو کردار،
سياسي جاگerte تا ۽ اڳوائي ۾ عورت جي شموليت.

Gender Justice, Role of Women in Agriculture & Seed Savior,
Women's Inclusion in Political Mainstreaming & Leadership.

تربیتی مینیوئل

صنفي انصاف، زراعت ۽ پنجي محافظي ۾ عورت جو کردار،
سياسي چاڳر تا ۽ اڳوائي ۾ عورت جي شموليت.

**Gender Justice, Role of Women in Agriculture & Seed Savior,
Women's Inclusion in Political Mainstreaming & Leadership.**

گوث سينگار فائونڊيشن (GSF)

ڪتاب جا سمورا حق ۽ واسطا 2018ع، ڳوٽ سينگار فائونڊيشن وٽ محفوظ آهن.

اشاعت:

ڳوٽ سينگار فائونڊيشن
بنگلو نمبر 102-B سکر هائوسنگ سوسائتي، ايئرپورٽ روڈ سکر،
سنڌ پاڪستان.

ڪتاب جي ادارتي ٽيم:

- ممتاز علي حاجائي - ڳوٽ سينگار فائونڊيشن
- جاويد اوڊاڻو - ڳوٽ سينگار فائونڊيشن
- زاهده بهڻ - ڳوٽ سينگار فائونڊيشن

ڦيڪنيڪل سڀوريٽ:

- ولی محمد بوزدار
- نذير احمد اچٹ
- عبدالکريٽم ابڑو

ڪاپين جو تعداد:

▪ 500 ڪاپيون

چڀينڊڙ:

ايدوانس پرنٽنگ ايجنسٽي حيدرآباد
0300 0815 982

فهرست

4	اداري پاران *
5	سيشن 1: عورت ئە صنفي انصاف ①
10	سيشن 2: عورت جو زراعت ھە ڪردار ئە بچ محافظ ②
11	• ڪطن جي قرعه اندازي
13	سيشن 3: عورت جو سياسي ڌارا ھە اڳوائي وارو ڪردار ③
14	• سرگرمي 1: عورت تاریخ جي نظر ھم
15	• سرگرمي 2: عورت جي ڪردار کي ياد رکھ

اداری پاران

سماج جي ترقی لاءِ جتي مرد محنت کري رهيو آهي گذوگذ عورت به ان سان
کلهو گلهي سان ملائي مسلسل ان جُستجوهه مصروف عمل آهي. اها عورت جتي
تعلیم، صحت ۽ سائنس جي ميدان ۾ به پنهنجونمايان ڪدار ادا ڪندي اچي ٿي اتي اها
عورت هاري مرد سان پوکي راهي جي عمل ۾ هر جڳههه تي گذجي ڪم کري اتي ٻج جي
سڀاں ۾ به عورت جوهه اهم ڪدار آهي پر مردائي سماج ۾ هلنڌڙريتن رسمي جي
ڪري عورت اڻ برابري جوشڪار رهي آهي ڏئو ويسي ته هڪ طرف رياستي ۽
بيان الاقومي قانون جي سڌي سنئين خلاف ورزی آهي ته پئي طرف اسلام جيڪي عورت
کي حق ڏنا آهن ان جي به انحرافي ٿي رهي آهي. ذكر ڪيل ڳالهين کي مد نظر رکندي
اسان گذجي ان تي غور ويچار ڪرڻ لاءِ هڪ نندري ڪوشش ڪري رهيا آهيون ته جيئن
اڻ برابري واري هن صورتحال تي فكري ۽ مثبت راهه ڳولهي گذجي جدوجهد جو آغاز
ڪري سگهون.

أميد ته هي تربیتی مینیوئل هاري مرد توژي عورت ۽ هن سماج ۾ جاڳر تا پيدا ڪرڻ لاءِ مثبت ڪردار ادا ڪندو ۽ اها پٻڻ أميد ٿي ڪجي ته هن سماج ۾ تبدیلی ۽ لاءِ مرد ۽ عورت کي گڏجي ڪردار ادا ڪرڻ پوندو ۽ اھوئي عمل ڪاميابي ۽ کي ممکن بٽائيندو پوءِ اچونه گڏجي سڀني انسانن کي هڪ ٻئي جا حق ڏيون ۽ اٻن برابري جي سماج کي بهتر ڪرڻ جي ڪوشش ڪريون.

نذر احمد اچٹ

چیف ایگزیکٹو گوٹ سینگار فائونڈیشن

عورت ۽ صنفي انصاف

وضاحت:

هر گذجائي ۾ بحث مباحثوانهيءَ موضوع تي کيو ويندو ته صنفي انصاف مان چا مراد آهي؟

ویهڪ جو مقصد:

اجلاس ۾ شرڪت ڪندڙا جلاس جي ختم ٿيڻ تائين صنفي انصاف جي باري ۾ خاطر خواه معلومات حاصل ڪري چڪا هوندا.

سڪٽ جا نقطا:

- صنف کي سمجھڻ ۽ صنفي انصاف چا آهي؟
- مون کي انساني حق حاصل ڪرڻ جو حق آهي.
- مون کي عورتن جا حق حاصل ڪرڻ جو حق آهي.
- حڪومت جي ذميواري آهي ته انهن جي حقن جواحتoram ڪري ۽ انهن کي اهميت ڏئي.
- مون کي پنهنجا حق ميجائڻ لاءِ جدوجهد ڪرڻ جوبه حق آهي.

ویهڪ جو وقت: 80 منت

سرگرمي ۽ جو طريقة ڪار: سرگرمي "آئون مڃان ٿي آئون نه ٿي مڃان"

مان مڃان ٿي آئون نشي مڃان جي موضوع تي شركت ڪندڙن کي الڳ الڳ گروپن ۾ ورهائي، انهن کي هڪ پيپر فراهم ڪيو وڃي، انهيءَ پرچي تي بيان درج ٿيل هوندا، جن کي پٽهندما ۽ پوءِ ٻڌائيenda ته هوانهن کي مڃين ٿا يا انهن سان اختلاف رکن ٿا. انهي بعد شركت ڪندڙن کي هڪ ٻئي سان خيالن جي ذي وٺ ڪرڻ لاءِ وقت ڏنو ويندو. ورڪ شيت اجلس: صنفي انصاف ۽ بچ محافظه جي متعلق جاچ ۽ رويا.

#	بيان	✓	X	تبصرو
1	اسان جي حڪومت کي غير ملڪين کي زمين جهڙي ملڪيت ڏڀڻ گهرجي؟			
2	زمين صرف مرد جي ملڪيت هئڻ گهرجي؟			
3	عوام پنهنجي ملڪ جي قدرتي وسيلن جي حفاظت ڪرڻ جي قابل آهي؟			
4	ملڪ جي منشور ۾ اهو حق ڏنو وڃي ته هر آبادي/علاقو پنهنجي زمين ۽ قادرتي وسيلن جو مڪمل اختيار ڏئڻي هجي؟			
5	خوارڪ ۽ اناج باهرين ملڪن مان گھرائڻ گهرجي چو ته انهي سان غذايي شين جي قيمتن ۾ گھتناي ٿيندي؟			
6	هارين کي حڪومت جي نهيل حڪمت عملی جنهن ۾ زرععي زمين، بچ، قادرتي وسيلن ۽ زرععي پيداوار سان تعلق رکنداڙ حڪومت جي ڪيل فيصلن کي صحيح ميظ گهرجي يا انهن کي رَد ڪرڻ گهرجي؟			
7	جاڳر تا هلچل ملڪ ۽ معشيت جو غلط تصور پيش ڪن ٿيون ۽ اهي نامناسب آهن؟			
8	پاليسي ۽ قانون ثاهڻ جو ڪم حڪومت جي حوالي ڪرڻ گهرجي؟			
9	عورتن کي جلسن ۽ مذاكرن ۾ شامل ٿيڻ گهرجي يا اهي بلڪل لاتعلق رهن.			

لیکچر جا نقطا / تجزیاتی خلاصو

ذکر کیل مثنین مشق جي مختلف قسم ۾ حقن جو ذکر کيو ويو هو. مثال طور عورتن جا حق، آبادی جا حق، خود مختار ملکن جا حق، خود مختار علاتقн جا حق آبادین جا حق آهن. حقن کي حاصل ڪرڻ لاءِ حڪومت اهي وسیلا سازگار معاشي ۽ معاشرتي حالات جي فراهم ڪرڻ لاءِ ڏميوار آهي ته جيئن بهتر پاليسين ذريعي انساني حق ۽ بيا حق سڀني کي ملي سگهن.

صنفي انصاف چا آهي؟

مردن ۽ عورتن ۾ پن قسمن جو فرق سمجھيو ويندو آهي، هڪڙو فرق جسماني ۽ حياتياتي ۽ پيو معاشرتي ۽ پيدائشی فرق هوندو آهي، مسئلأً عورتن جوماءٰ ٿيڻ ۽ مردن جي پيءُ ٿيڻ جي صلاحیت، اها صلاحیت هر جڳهه ۽ هر زمانی ۾ هڪ جهڙي هوندي آهي، ان فرق جي لاءِ

اڪثر جنس (Sex) لفظ جو استعمال ٿيندو آهي پر معاشرتي فرق ۾ صنف جو لفظ استعمال ٿيندو اهي، اهو مردن ۽ عورتن جي سبب جو تصور معاشری ۽ ماحول ڏنو آهي.

صنف جي تعریف: جينبر عورت ۽ مرد جي رول ۽ ڏميواري کي بيان ڪري ٿي، جيڪو معاشری ثاهيو آهي، جينبر اسان کي پڌائي ٿو اسان شين کي سمجھون سوچيون ۽ عورت ۽ مرد هجتن ڪارڻ ان تي عمل ڪربون چو جوا هو تصور اسان کي سوسائتي ڏنو آهي.

آهي، اسان جي حياتياتي فرق انهن ۾ ڪونهي ورهایو صنف مردن ۽ عورتن ۾ فرق واضح ڪري ٿي، اهي ڪردار معاشری جي بدجندڙ رشتمن جي تحت نهن ٿا، نه ڪي حياناتي فرق جي وجـسان. صنفي ضروريات مردن ۽ عورتن کي پڌائيں ٿيون ته ڪهڙي طرح سان ڪردار ادا ڪرڻ جي ضرورت آهي سهولتڪار موجود ماظهن کي صنف ۽ جنس جو فرق پڌائي.

- (1) معاشری جو صنف جي بنیاد تي قائم ڪردار جسماني حياتياتي فرق کي سمجھٺ ضروري آهي.
- (2) عورت ۽ مرد جي سوسائتي ۾ حيٺيت.
- (3) وقت جي مطابق تبديلي اچي سگهي ٿي.
- (4) انهيءُ ۾ مرد ۽ عورت جي ڪلاس ذات، مذهب ۽ عمر جي حوالي سان فرق اچي ٿو.
- (5) مرد ۽ عورت هڪ درجي ۾ آهن، ڪو فرق ڪونهي.

صنفي انصاف جي تعریف: صنفي انصاف جنس جي بنیاد تي چئبو آهي، انهيءُ سبب اڪثر مرد عورتن کي انهن جا انساني حق ڪونه ڏيندا آهن ۽ انهن کي برابري جوبه درجونه ڏيندا

آهن. جذهن ته صنفي انصاف صرف جنسی فرق نه آهي پرانھي ئه کي بنیادناھي عورتن جي پالیسي انتظاميە ۽ عام زندگي ۾ جو درجو ڏيڪ کي چئبو آهي.

حق چا آهي؟

اهي بنیادي انساني حق ۽ آزاديون جي کي تمام انسانن لاءِ تسلیم ٿيل آهن جيئن، جيئڻ جو حق، آزاديَ جو حق، اظهار جي آزادي ۽ قانون جي نظر ۾ جيکا برابري شامل آهي، عام انسانن جي سڀ کان وڌي خواهش سمجھيو وڃي ٿو اقوام متعدد هڪ بین الاقوامي ادارو آهي، جنهن ۾ فرارداد برائي انساني حق جي وضاحت ٿيل آهي، اقوام متعدد دنيا جي تمام ملڪن جي نمائندگي ڪري ٿي، جنهن ۾ تئين دنيا جا ملڪ بـ شامل آهن، گھڻن ملڪن جي حکومتن هن اداري جي پيش ڪيل انساني حقن جي قرارداد کي منظور ڪيو ۽ ان کي سرڪاري حیثیت ڏني جنهن ۾ پاڪستان پـ شامل آهي، عالمي انساني حق هر فرد جي انساني هئڻ واري حقیقت سان تعلق رکن ٿا، هي حق مختلف سبین کي سامهون رکندي ٺاهيا ويا آهن، انهيءِ ۾ شهری سیاسي، معاشی، معاشرتي ۽ ثقافتی آزادي شامل آهي، هنن حقن جو بنیاد انسان هئڻ ۽ انساني حیثیت وارو درجور ڪن ٿا.

حق ڪنهن وٽ آهي؟

هر انسان انساني حق رکي ٿو جنهن ۾ هر مرد ۽ عورت ۽ پار جن ۾ چوکرا ۽ چوکريون ٻئي شامل آهن، حق ڪمایا نه ويندا آهن پـ هر فرد جي بنیادي ملڪيت آهن، جي کي ریاست کي ڀيئيني بنائتا آهن هي حق اها حقیقت رکن ٿا ته فرد چا آهي هن جي جنس ڪھڻي آهي، مذهب ڪھڙو آهي ۽ بولی ڪھڻي آهي. قانون ۽ انساني حق انسان جي حفاظت لاءِ بطيایا ويا آهن، جي ڪوانهن قانونن جي خلاف ورزی ڪندو اهوریاست ۽ دستور جي انحرافي ڪري ٿو پـ پهرين ۽ تئين دنيا جي متئين طبقن وارا قانون کي پـ نهجي مرضيء سان ترتیب ڏين ٿا جيئن اهي پـ نهنجن مفادن کي حاصل ڪري زمين، قدرتي وسیلن ۽ بین شين تي قبضو حاصل ڪري وڌيڪ دولت حاصل ڪري سگهن، اهي حالتون بالخصوص تئين دنيا جي ملڪن جون آهن، جتي قانون طاقتور وڌي طبقي جي هٿ ۾ آهي، جنهن طبقي ۾ زميندار، سرمائيدار ۽ بيا طبقا شامل آهن، قانون جونا انصافي، وارو روپو ۽ عملن جي باوجود عوامي تحریکن ۽ ادارن لاءِ لازم آهي ته اهي اهڙن قانون ۽ پالیسيون ٺاهن ۾ شامل ٿين جنهن ۾ عورتن ۽ مردن کي تمام انساني حق مهيا ٿي سگهن، انهيءِ ۾ ڪوشڪ نآهي ته مکمل انساني حقن جي حاصلات جي لاءِ جدوجهد کانسواء ممڪن

ن آهي، انساني حقن سان گذوگذ عورتن جي حقن کي قبول کرڻ انهيءَ لاءِ پيريوي ڪرڻ جنهن جي حاصل ڪرڻ لاءِ بين الاقوامي معاذهه ۽ مسوه ناهيا ويا آهن، عورتن جا حق انساني حق آهن انساني حقن جي موجود هئڻ باوجود عورتن جي حقن جي الڳ پيريوي، پدرشاهي نظام جي موجوده طاقت سان مقابلو ڪرڻ پدرشاهي نظام هڪ اهڙونظام آهي جنهن ۾ هر جڳهه تي مرد سبراباه نظر ايندو آهي. ملڪ جي اهڙي معاشری ۾ عورت کي گهٽ هيٺيت ڏني ويندي آهي، گذريل ٻه هزار سالن کان موجود معاشرو مکمل طور مردن جي ٺاهيل اصولن تي هلي ٿو سچي دنيا ۾ ٺاهيل پدرشاهي مردن جا قانون ۽ قائد رائج آهن، اسان جي ڪابينا ۾ مردن جي اڪشريت آهي، انهيءَ کانسواءِ عدالتن ۾، ڪاروباري ۾ ۽ بين سرڪاري ادارن ۾ اڪشريت مرد جي ئي هوندي آهي کنهن به جائيداد جو حق ملڪيت چاهي اها زمين هجي، ڪارخانو هجي يا بين قسمن جي دولت ئي چو ن هجي اها واضح طور تي مرد جي هشن ۾ ئي هوندي آهي ايستائين جو عورت کي وراشت ۾ ملنڌڙ ملڪيت به اڪثر ڪري يا ته عورت جي مڙس يا پت جي نالي تي منتقل ڪئي ويندي آهي. اسلام يا پاڪستان جو دستور عورت کي ملڪيت پنهنجي نالي تي رکڻ جي حق کي نه صرف تسليم ڪري ٿو بلڪ ضمانت به ڏئي ٿو. مردن جا ٺاهيل اصول عورتن جي ڪمائۍ/ حصيداري تي قبضو ڪيو وينا آهن، جنهن جي نتيجي ۾ عورتون جي ڪي گهر جي خرچن کي هلائڻ جي ذميواري سرانجام ڏين ٿيون، انهن کي اهي خود ئي پئي درجي جي هيٺيت ڏين ٿيون، اسلامي دستور عورت کي مکمل حق ڏئي ٿو ۽ گذوگذ ان کي يقيني بظائڻ جي به ضمانت ڏئي ٿو جڏهن عورتن جي حقن جي باري ۾ سوال اٿي ٿو ته اهي مردانئي نظام جي روایتن جون پابند هونديون آهن، جيڪي انهن کي باهر نڪڻ جي اجازت نه ڏيندا آهن ۽ نئي اهي کنهن جلوس، مهم يا تحرير ڪ جو حصو ٻڌجي پنهنجي حقن لاءِ مطالبو ڪري سگهن ٿيون، رياست دراصل معاشي ۽ سماجي قدرن جو آئين هوندي آهي، جڏهن رياست اسان جو گهر ٿي ويندي آهي ته ان جو سبراباه اسان جو پيءَ، پاڳ، مڙس واري هيٺيت رکي ٿو جڏهن ته عورتن جي تحرير ڪ جوهـ ڪ مخصوص فارمس آف ڊسڪريمنيشن اڳينست وومين (سيبدا) يا عورتن جي خلاف جنس جي بنيات تي تمام فرق جو خاتمو آٿڻ، انهيءَ ڪنوينشن کي اقوام متعدده 1979ع ۾ منظور ڪيو سيدا ڪنوينشن کي عورتن جي حقن جو بين الاقوامي بل جو نالو ڏنو ويوا آهي، سيدا عورتن جي حقن جي لاءِ هـ مسودو ٻيش ڪيو جنهن ۾ عورتن جي حقن تي زور ڏنو ويوا آهي، جنهن جي ذريعي عورتن جي حقن کي سمجھڻ ۽ ان کي اڳتى وڌائڻ لاءِ مناسب جڳهه ڏنل آهي، Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEADAW) سيدا ۾ خاص ڪري اهڙيون شقون/پيرائون ڏنل آهن، جنهن ۾ عورتن جي ملڪيت، زمين، تعليم، قرض ۽ بين اڪيچار حق تسليم ڪيا ويا آهن ۽ ڏنا ويا آهن ته جيئن دنيا ۾ عورت جو ڪردار مضبوط ٿئي ۽ مرد سان گڏجي هن ڏرتيءَ کي خوبصورت بٽائي سگهن.

عورت جوزراعت ۾ ڪردار ۽ بج محافظ

وضاحت:

هي اجلس عورت جوزراعت ۾ ڪردار ۽ بج محافظ جي اصولن کي متعارف ڪرائيندو ۽ جڏهن گلوبالائیزيشن يا عالمگيریت ۾ زرعی ڪمپنین زرعی پيداوار جي بدلي منافع خوريءَ کي استعمال ڪرڻ شروع ڪيو جنهن جي نتيجي ۾ عورت جو ڪردار زراعت ۾ گهنجي وييءَ گهنجيو وڃي ٿو

سیشن جو مقصد:

اجلاس جي ختم ٿيڻ تائين شركاءَ کي عورت جوزراعت ۾ ڪردار ۽ بج محافظ جا بنیادي اصول سمجھا يوا ويندا.

سڪٽ جا نقطاً:

- ❖ عورت جوزراعت ۾ ڪردار سمجھهڻ.
- ❖ چا عورت جو ڪردار زراعت ۾ ڏينهن به ڏينهن مضبوط ٿئي پيو يا ختم ٿئي پيو ان جو عورت تي ڪھڙو فائدو يا نقصان پوندو.
- ❖ صدين کان عورت بج محافظ رهي آهي، چا ڪمپنین جي بج ڪاروبار ان کي ڪيترو ڪمزور ڪيو آهي يا مضبوط ڪيو آهي؟
- ❖ زراعت جي پيداوارا جا وسیلا مثال طور زمین، پاٹي، بج ۽ پین وسیلن تي برابر رسائي ن رهي آهي ۽ عورت تي ڪنالاجي سبب زراعت کان پري ٿيندي وڃي پئي.

مقرر ڪيل وقت: 60 منت

ڪڻ جي قرعه اندائي

سرگرمي ڪڻ جي قرعه اندائي واري راند ۾ شركت ڪندڙ عورت هڪ ٻي مان پرچي ڪيئندي هر پرچي تي عورت ۽ زراعت لاءِ ڪو لفظ يا جملو لکيل هوندو. پرچي لکڻ واري عورت کي ان لفظيا جملوي تي پنهنجي خيالن جي اظهار ڪرڻ لاءِ چيو ويندو سهولت ڪارانهيءَ ڪاروائي دوران شركا کي پاڻ ۾ خيالن جي ذي وٺ لاءِ دعوت ڏيندو سرگرمي جي آخر ۾ سهولت ڪار سجي بحث مباحثي جو خلاصو بيان ڪندو.

بين الاقومي زرعوي ڪمپنيون خوراڪ جي پيداوار تقسيم کان علاوه زرعوي شعبي تي مختلف طریقن سان حاوي آهن انهن ۾ وڌيون ڪمپنيون آهن جنهن ۾ مونسانتو ڊوبونت شامل

آهن. اهي ڪمپنيون هاڻي زمين تي خوراڪ جي پيداوار واري جڳهه نقد آور فصل وارا ٻج پيدا ڪن ٿيون ۽ پيداوار وٺن ٿيون ۽ پوءِ ان کي صنعتي پيداوار جي لاءِ استعمال ڪيو وڃي ٿو جنهن سان ٿيو ائين آهي ته اها عورت جيڪا زراعت ۾ مرد هاريءَ سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي ڪم ڪندي هئي هاڻي ذينهن به ڏينهن سندس ڪردار تبديل ٿيندو وڃي پيو.

عورت ۽ زراعت:

انهيءَ ڳالهه تي غور ڪيو وڃي ته عورتن کي نه صرف زرعوي پيداوار جي حوالي سان فيصلا سازي ڪرڻ ۽ نه پر بلڪے قدرتيءَ ٻين وسيلن تي مكمل اختيار هجن گهرجي. عورت ۽ زراعت جو مطلب اهو آهي ته ماڻهو پنهنجي زمين ۽ وسيلن تي پنهنجو حق ڳلاتائي سگهن ۽ پنهنجو آواز حڪومتي ڌرين تائين پهچائي سگهن.

عورت ۽ زراعت جو مطلب اهو آهي ته ماڻهو پنهنجي زمين ۽ وسائل تي پنهنجو حق ڳلاتائي سگهن عوامي جدواجهد جو مقصد آهي ته ثقافتني طور تي صحتمند محفوظ زراعت ۽ غذائيت سان پيرپور خوراڪ آبادين ۽ قومن تائين پهچائي ضروري آهي ته اسین لفظ ماڻهن ۽ عوامي تحرير ڪن ۾ پنهنجي پاڻ کي ياد ڪريون ته انهن ماڻهن ۾ عورتون به شامل آهن. انهيءَ لاءِ عوامي جدواجهد کي پدرشاهي نظريي ۽ تعصب جي موجودگيءَ کي تسليم ڪندي خارج ڪرڻو

پوندو بک تي کم کرڻ واري عالي تنظيم جي هڪ صدر چيو ته نئي ملينيم يعني 2000ع جي شرعاٽ هِ بک ختم کرڻ لاءِ به وذا مسئلا آهن.

مقامي جمهوريت انهيءَ ڳالهه تي يقين ڪري ته ماڻهن وت وسیلائے اخنيار موجود آهن ۽ هو پنهنجون بنويادي گهرجون پوريون ڪري سگهن جنس جي رشتنهن هِ بنويادي تبديللي عورت جي لاءِ اهو ضروري آهي ته هو ترقى جي عملن کي مکمل طور تي برابري سان حصو وشي سگهي ۽ انهن فيصلن تي جيڪي ان جي زندگي ۽ تي اثر انداز تين ٿا انهن تي پنهنجو آواز اثاري عورتن کي مردن جي برابر حق حاصل نه آهن ۽ نئي انهن کي تعليم هِ پين وسيلن تي رسائي حاصل آهي.

اقوام متعدده جي هڪ ماتحت اداري جنهن کي خواراڪ ۽ زرعی اداو(يعني ايٺ اي او) جي نالي سان چاتو وڃي ٿو جنهن جي حساب سان 2001ع هِ 840 ملين ماڻهوان پوري ۽ ناقص غذا جوشڪار ٿيا جن هِ 500 ملين عورتون شامل آهن ان کان علاوه 1.3 بلين اهڙا ماڻهو آهن جيڪي روڙانو 1 بالري 60 روبيه کان گهٽ ڏهاڙي اجرت حاصل ڪن ٿا ان هِ 70 سڀڪڻو عورتون آهن عمل دوران موت جوشڪار ٿين ٿيون.

پدرشاهي نظام اها روايت ۽ هڪ اقدام فائم رکيو بيو اچي ته عورتن جوزمين تي ڪوئي حق نه آهي ۽ اڪثر عورتون زمين جون مالڪ نه آهن جنهن هِ عورتن جون تحریڪون مسلسل جدوجهد ڪري رهيو آهن ته مردن جي طرفدار معاشری کي تبديل ڪري سگهن ان قسم جي تحریڪن جي جدوجهد حڪومت تي زور ڏنو ۽ پنهنجا دستاويز منظور ڪرايا جيڪي عورتن کي معاشری هِ هڪ خاص مقام ڏين ۽ انهن جي حقن کي تسليم ڪن. اقوام متعدده جي زير سايا هِ هڪ اهم دستاويز جيڪو سيدا جي نالي سان جنهن هِ آرتڪل 14 هِ ڳوڻائي عورت طور تي معاشي ڪدار ۽ ان سان گڏو گڏان جي گهر جي سار سڀا ان سان جٿيل پين ڪمن کي تسليم ڪرائڻ سان گڏ ڳونائي عورتن جو غذائي پيداوار هِ حصو ۽ گھريلو سطح تي خواراڪ جي فراهمي هِ عورتن جي ڪدار کي روشناس ڪيو بيو آهي آرتڪل 14 عورتن جوزمين تي حق، تعليم، فني تربیت، قرض وٺڻ تائين رسائي، صحت ۽ پيا مسئلا وضاحت سان پيش ڪيا ويا آهن ان حقن کي اسان جي حڪومت کي سمعجهٽ ۽ قبول ڪرڻو پوندو سيدا تي تقریباً تعین دنيا جي ملڪن دستخط ڪئي آهي جن هِ ٿائيليند، اندونيسيا، هندوستان، پاڪستان ۽ فلپائن به شامل آهن جيڪڻهن اسان جي حڪومت انهن دستاويزن تي عمل درآمد ڪري ته عورتن کي خود بخود حق ملي ويندا جڏهن ته حقیقت اها آهي ته اقتدار تي قابض حڪومتون سامراجي هٿن ۽ پدرشاهي نظام جيڪي عورتن کي پنهنجا حق حاصل ڪرڻ نه ڏيندا.

عورت جو سیاسی دارا ۾ اڳوائی ۽ وارو ڪردار

مقصد:

ماضي ۾ ظلم ۽ استحصال خلاف عورتن جي ڪيل جدو جهد جي ڪڙين کي
ڪڙين سان ملايون
اجلاس جي ختم ٿيڻ سان تي شركت ڪندڙ متين نقطن کان آگاهه ٿي ويندا.
انهن عورتن جي چاڻ ملي ويندي، جن ماڻي ۾ جدو جهد ۾ حصو ورتو.
اسان جي ماڻن، ڏاڻين ۽ نانين جن مختلف قسم جي جدو جهد ۾ حصو
ورتو، انهن جي باري چاڻ ملي ويندي.

سڪٽ جا نقطا:

- اسان جي مسئلن جون جڙون اسان کي تاريخ مان ملن ٿيون.
- نوآبادياتي نظام جي معاشی پاليسین جي ڪري تي اچ اسيں مسئلن جو
شكار آهيون.
- عورتن نوآبادياتي طاقتون جي خلاف اهڙي مزاحمت جون مثالون قائم
کيون جن سان اسان کي مشعل راهه ملي.
- عورتون هميشه مزاحمت ۽ جبر جي خلاف جدو جهد ۾ اڳ پيريون رهيوں آهن.
- عورتن کي مردن سان ڪلهو ڪلهي سان ملائي جدو جهد جاري رکڻ ۾
تخليقي ۽ مؤثر طريقا مليا آهن.

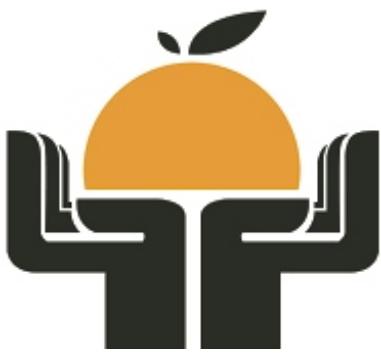
ويهڪ جو وقت: 100 منت

وضاحت:

معاشري پر خاص طرح سان ڳوناڻيون عورتون مجموعي طور تي بي اختيار نظر اچن ٿيون، جنهن جي نتيجي ۾ انهن کي يقين ٿي ويو آهي، عورتون پنهنجي موجوده تکلifieن ۽ ڏكن ۾ چوٽڪارو حاصل نٿيون ڪري سگهن، اهڙيون ڪيتريون ٿي غلط فهميون صرف انهيءَ ڪري آهن

تے اسین پنهنجي مائرن، ڏاڙين ۽ نانين جي بهادری واري جدوجهد کي وساري وينا آهيون يا اسان کي معلومئي ناهي، اهي عورتون ماضي ۾ مراحمت واري جدوجهد ۾ سرگرم رهيوں آهن، اسان کي پنهنجي تاريخ خصوصاً عورت جي نظر سان چاڻ گهرجي، جيڪڏهن ماضي تي غور ويچار ڪنداسين ته استحصالي ۽ ظالم ضابطن ۽ نظامن جواندازو ٿي ويندو جنهن جي نتيجي ۾ اسین پنهنجي زمين کان بي دخل ٿي بک ۽ غربت واري ڊگهي

سفر ڏانهن ڏکيا ويا آهيون، جڏهن اسيين عورت جي اک سان ماضي جي تاريخ ڏسندياسيين ته اسان کي سمجھه ۾ ايندو ته اسان جون نانيون، ڏاڻيون ۽ انهن جي ابن ڏاڻن جبر کي پاڻ مٿان حاوي ٿيڻ نه ڏئن ٽلم ۽ جبر خلاف جاڪوٽ جاري رکي آهي، اهري طرح اسيين انهي لازوال حقیقت تائين رسائي حاصل ڪيون ٿا ته عورتون هميڪ پنهنجي مردن سان ڪلهو ڪلهي سان ملائي زندگي جي خراب حالات کي تبديل ڪرڻ ۽ نوا بادياتي طاقتون ۽ حڪمرانن جي خلاف اڳيان اڳيان رهيوون آهن، ماضي اسان کي اهو حوصلو ٿو ڏئي ته اسيين ٻيهر پنهنجي طاقت کي يڪجا ڪري ۽ اتحاد قائم ڪري پنهنجو جائز وٺون ۽ هڪ پير و ٻيهر پنهنجي نانيين، ڏاڻين ۽ ماڻرن جي ٺهيل رستي تي ٻيهر گامزن ٿيون هڪ پر عزم ۽ پختني ارادي سان جيڪي وات اسيين وساري چڪا آهيون، وري هڪ پير و ٻيهر اسيين پنهنجي زندگين ۽ زمينن تي مڪمل اختيار حاصل ڪري سگهون.

اسان جي مااضي جون عورتون:

هن گذجاطي جومقصد واضح ڪرڻ گهرجي ته عورتون جيڪي نسل در نسل جبر ۽ استحصلال جوشڪار ٿينديون آيون آهن پراهي جابر قوتن سان مهاڙو اتكائڻ لاءِ پنهنجي مردن سان گذجي پنهنجي ملڪ ۽ پنهنجي سماج جي ڀائي لاءِ همت ۽ طاقت جو مظاهرو پڻ ڪنديون آيون آهن.

عورت جي ڪردار کي یاد رکڻ

سرگرمی ۽ جو طریقہ کار:

عورت جي ڪردار کي یاد رکڻ جي ڪارروائي شرڪت ڪنڊڙ کي سمجھن ۾ مدد ڏيندي آهي ته اهي ڪھڙيون عورتون هيون جن ظلم جي خلاف ٿيندڙ جدو جهد ۾ پنهنجي جان جونذرانو پيش ڪيو سهولت ڪارشيت فراهم ڪندو جنهن ۾ انهن عورتن جا نالا درج هوندا آهن. هر هڪ شرڪت ڪنڊڙ هڪ پرچو ڪطي سڀني کي نالا ڪطي پڙ هي ٻڌائيندو شرڪت ڪنڊڙ ٻڌائيندا ته چا اهي انهن عورتن کي سڃائين ٿا يعني انهن جي نالن کان واقف آهن. اگر اهي ڄاڻين ٿا ته انهن کي انهن جي باري ۾ چا چاٹ آهي؟ شرڪت ڪنڊڙ پنهنجي عملن ۾ حصو وٺ کان پوءِ ٻڌائيندا ته اهي ڪھڙي نتيجي تي پهتا آهن؟

- جن عورتن جي باري ۾ ڳالهه پولهه ٿي، انهي جي باري ۾ شرڪت ڪنڊڙن جو خيال آهي؟ عورتن جي اچڪله جي تجربن ۽ پراطي حالات ۾ ڪھڙو فرق آهي. سهولتڪار جي لاءِ ضروري آنه ڪارروائي جي بعد خيال جي ڏي وٺ کي ڀقيني بطائي ته جيئن عورتون انهي ڳالهه کي سمجھي سگهن ته پنهنجي حالت بهتر ڪرڻ ۽ عورتن جواهرم ڪردار آهي.

ڪھائي: شهيد بختاور جي جدو جهد

مائی بختاور هڪ جرئت مند عورت هئي، جنهن طاقتور زميندارن سان پنهنجن حقن حاصل ڪرڻ لاءِ جاڪوريٽ کئي، انهيءَ وقت وڙهي جڏهن بر صغیر هندوستان تي انگريز حڪومت جو خاتمو ٿيڻ وارو هو شهيد بختاور سند جي رهڻ واري هئي، جي ڪو هن وقت موجوده پاڪستان ۾ آهي، 1940ع واري ڏهائی ۾ برطانيو راج ۾ هارين کي صرف فصل جو هڪ چوٽائي وارو حصو ڏنو بندو هو سند ۾ هاري پارتی ثاهي وئي، انهيءَ ڪاميٽي جي بنٽي گھڻيون ئي هاري تحریکون شروع ٿي ويون، جن زرعی پيداوار ۾ چوٽاهي جي بجاءِ ان حصو گھر ڇو مطالبو ڪيو اهڙيءَ طرح ان تحریڪ جو حصو مائي بختاور به ٿي، انهيءَ وقت ۾ هارين جي حقن جي جدو جهد جاري هئي ۽ بتئي، جي باري ۾ هر هند جهگڑا شروع ٿي ويا، مائي بختاور جي ڳوٽ ۾ به سچواناچ بتئي هڪ ئي زمين تي جمع ٿيو پيو هو ته فيصلوي کانپوءِ ورهاست ٿيندي، 22 جون 1946ع تي هارين جي ڪاميٽي جي هڪ گڏجاڻي هئي، جنهن ۾ شهيد بختاور ان گڏجاڻيءَ ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ وئي هئي، اهو سوچي ته ڳوٽ ۾ ڪو ۾ مرد موجود نه آهي ۽ اهو به انديشو هيٺس ته زميندار جي طرف کان ڪابه گٿٻڻ ٿي سگهي ٿي، انهيءَ ڪري ڳوٽ جي عورتن کي هڪ جڳهه تي گڏ ڪيو ته جيئن بتئي جي نگهداشت ڪري سگهن زميندار جا ڪجهه چاڙتا لنيون ڪڍي ديري تان اناج چوري ڪرڻ لاءِ آيا ۽ عورتن وت به لنيون هيٺون ۽ انهن به انهن اناج ڪندڙ لتيرن کي ماري پچايو مردن جي غير موجودگي ۾ مائي بختاور ان جي ديري پا هران چڪر لڳائيندي رهي هن جي ڪلهن تي هڪ لث پئي ۽ ان جو چوٽ هو ته ورهاست ان بنٽي ٿيندي ۽ ايستائين انتظار ڪرڻ پوندو جيستائين مرد واپس اچن، ٿورڙي ئي دير ۾ زميندار پنهنجي مسلح ماڻهن سان گڏاچي پهتو ۽ هو ديري جي وڃهو ايندي ئي هوائي فائزنگ ڪرڻ لڳو پر مائي بختاور ذري جوبه خوف نه کاڌو ۽ هن انهيءَ جڳهه چڻ کان انڪار ڪري چڏيو آخر ڪار هو فائزنگ ۾ شهيد ٿي وئي ۽ آخري وقت تائين هن ديري جو هڪ داڻوبه زميندار کي ڪڻ نه ڏنو، مائي بختاور جي انهيءَ جدو جهد زميندار کي اڌ حصو ڏيڻ تي مجبور ڪيو مائي بختاور جي هيءَ بهادری هميشه ياد رهندی هن اسان جي نانين ڏاڻين ۾ جدو جهد جي همت پيدا ڪئي ۽ اعليٰ طبقي جي زميندارن سان مهاڙو اتكائيندي رهي.

ڳوڻ سينگار فائونديشن (GSF)

بنگلو نمبر 102-B سکر هائوسنگ سوسائتي
ايئرپورٽ روڊ سکر، سنڌ - پاڪستان.